Lärarens sida: Bas, text 1, Vattenplaneten

Faktatextsamtal i grupp · åk 4–9

Nästan allt vatten på jorden är salt eller fruset, och det vi kan dricka är en mycket liten del. Texten är en beskrivning, och modellen är Tankekartan, blad 1. I vecka 1 tänker du högt i avsnitt 1.

Läspasset: de fyra avsnitten	
Textens fråga	Om allt vatten på jorden rymdes i hundra hinkar, hur många kunde vi dricka ur?
Ord före läsningen	sötvatten (inte salt, inte sött) · grundvatten (grund är marken, inte grunt)
Tänk högt	*”71 procent av ytan, och nästan allt vatten i haven. Är det samma sak? Jag läser om. Nej: det ena är ytan, det andra är var vattnet finns. Vem eller vad? Havet. Det viktigaste? Där finns nästan allt vatten, och det är salt. Det om törsten är spännande, men det står bara i sista meningen.”*
1 Havet	Red ut: två tredjedelar (två av tre lika stora delar, omkring 67 av 100) · ytan är en sak, mängden en annan Lyssna efter: nästan allt vatten · salt Lockar: 71 procent, törsten. *”Vad säger avsnittet om vattnet i haven?”* Bilden: det blå på klotet. Bollen är allt vatten samlat
2 Isen	Red ut: glaciär, som förklaras i nästa mening Lyssna efter: det mesta sötvattnet · fruset Lockar: att det inte är sött. *”Var finns det mesta sötvattnet?”* Sambandet: *”inte heller”*: går inte att dricka, som saltvattnet Bilden: de två ljusa hinkarna i Hundra hinkar
3 Grundvattnet	Red ut: *”Borrar man”* (om man borrar) · svampen: vatten i hålrummen Lyssna efter: resten av sötvattnet · nere i marken Lockar: en miljon människor med egen brunn. *”Var finns det sötvattnet?”* Sambandet: *”Nästan allt annat sötvatten”*, alltså det som inte är fruset Bilden: under den streckade linjen är hålrummen fyllda
4 Sjöar och floder	Red ut: *”Bara i Sverige”* (Sverige räknat för sig) · drygt och knappt Lyssna efter: vattnet vi ser · en mycket liten del Lockar: 100 000 sjöar. *”Vad säger texten efter ordet Men?”* Sambandet: *”Kvar blir”*, det som är över av sötvattnet Bilden: droppen sist i Hundra hinkar. Siffrorna är avsnittens nummer
Om någon frågar	Varför är bollen så liten? Havet är ett tunt lager mot jordens storlek. Blir man törstig av saltvatten? Ja, kroppen gör sig av med saltet och förlorar då mer vatten än man drack. Går isen att dricka om den smälter? Ja, den är sötvatten.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Modellpasset: Tankekartan för Vattenplaneten	
Fördjupningen	Red ut: ånga, i marginalen · *”till stor del”* (mycket, inte allt) Lyssna efter: två ställen till · lite vatten Lockar: 60 procent, som gäller en kropp. *”Vilka två ställen?”* Sambandet: *”på två ställen till”*, luften och allt som lever
Modellen	I vecka 1 lägger du den första post-it-lappen och skriver det första ordet. Tankekartan, blad 1. Fälten: havet, isen, grundvattnet, och sjöar och floder. Fråga var fördjupningens lapp hör hemma. Gruppen lägger den på En lapp till, som blir ett femte fält med namnet Luften och det levande.
Orden	nästan allt (havet) · det mesta (isen) · nästan allt annat (grundvattnet) · kvar blir (sjöar och floder) Utan flik: gruppen skriver *”två ställen till”* vid En lapp till.
Svaret	Lyssna efter: knappt en hink · det salta och det frusna går bort · det vi kan dricka finns i marken och i sjöar och floder Så kan det låta: *”Knappt en. Nästan allt vatten är salt, och det mesta sötvattnet är is. Det vi kan dricka finns i marken och i sjöar och floder.”*
Rutan	Visste du att: intressant, för svaret håller utan sjöarna som saknar namn.
Samtala	Varför börjar författaren i rymden? Varför räknar hen i hinkar? Ett svar: det blå lurar oss, och hinkarna visar hur lite av vattnet som går att dricka.

© Niclas Fohlin. Ur Faktatextsamtal i grupp, https://niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp. Figurerna På bordet: Fluent Emoji, © Microsoft Corporation, MIT-licens.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp
Figurerna i bilderna: Fluent Emoji, © Microsoft Corporation, MIT-licens.

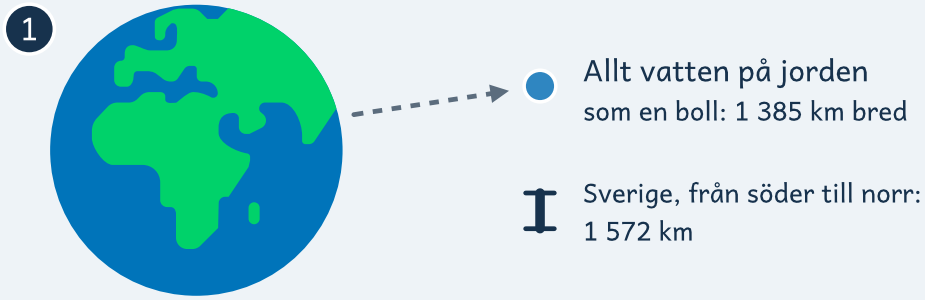
Vattenplaneten

Från rymden lyser jorden blå. Det mesta av ytan är vatten, men det mesta av vattnet går inte att dricka. Om allt vatten på jorden rymdes i hundra hinkar, hur många kunde vi dricka ur?

SIFFRAN

71 %

av jordens yta är täckt av vatten.

Jorden och allt dess vatten. Den lilla blå bollen är allt vatten på jorden. Den är 1 385 kilometer bred, lite kortare än Sverige är långt.

1 Havet har nästan allt vatten

Snurra på en jordglob och sätt ner fingret. Oftast hamnar det i blått. Vatten täcker 71 **procent** av jordens yta. Det är mer än två tredjedelar.

Nästan allt det blå är hav. I haven finns också nästan allt vatten som finns på jorden. Men havsvatten är **saltvatten**, och det går inte att dricka. Den som dricker saltvatten blir bara törstigare.

ORD I TEXTEN

procent
delar av hundra: 71 av 100

saltvatten
vatten med mycket salt i, som i havet

2 Vattnet som har frusit

Vatten som inte är salt kallas **sötvatten**. Det smakar inte sött. Det heter så för att det inte är salt.

Men det mesta sötvattnet kan du inte heller dricka. Det är fruset. På Antarktis, runt Sydpolen, och på Grönland ligger is som är flera kilometer tjock. Den kallas **inlandsis**. Högt uppe i bergen finns också glaciärer. Det är is som ligger kvar hela året.

ORD I TEXTEN

sötvatten
vatten som inte är salt

inlandsis
ett jättelikt täcke av is över land

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

3 Vattnet under dina fötter

Nästan allt annat sötvatten finns där du aldrig ser det. Det ligger nere i marken och kallas **grundvatten**.

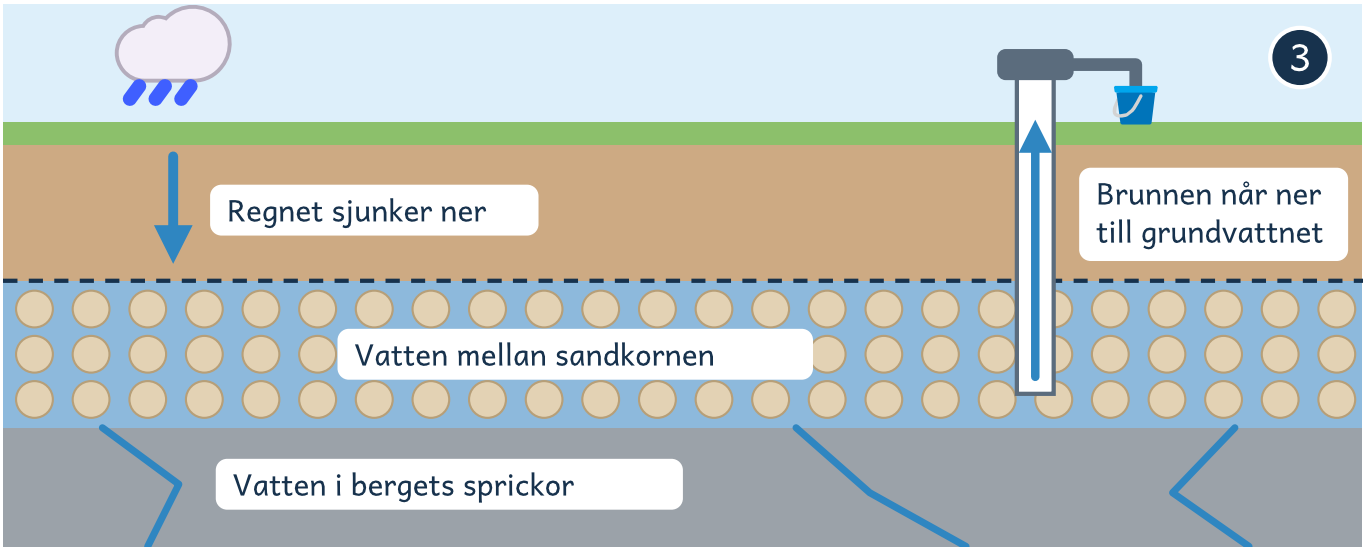
När det regnar sjunker en del av vattnet ner genom marken. Längre ner fyller det alla små hålrum mellan sandkornen och alla sprickor i berget. Grundvatten är alltså ingen sjö under marken. Det liknar mer en blöt svamp.

Borrar man en **brunn** kan man pumpa upp grundvattnet. I Sverige dricker mer än en miljon människor vatten ur en egen brunn.

ORD I TEXTEN

grundvatten
vatten som fyller hålrummen nere i marken

brunn
ett hål i marken där man hämtar upp vatten

Vatten i marken. Under den streckade linjen är alla hålrum fyllda med vatten.

4 Vattnet du ser

Kvar blir sjöarna och floderna. Det är det vattnet vi ser varje dag. Vi badar i det, och många städer hämtar sitt dricksvatten där. Därför är det lätt att tro att det finns mycket av det.

Men sjöar och floder är en mycket liten del av jordens vatten. Bara i Sverige finns nära 100 000 sjöar. Ändå är alla sjöar i hela världen bara en droppe bredvid haven.

FAKTA

Jordens vatten i 100 hinkar

Saltvatten
drygt 97 hinkar

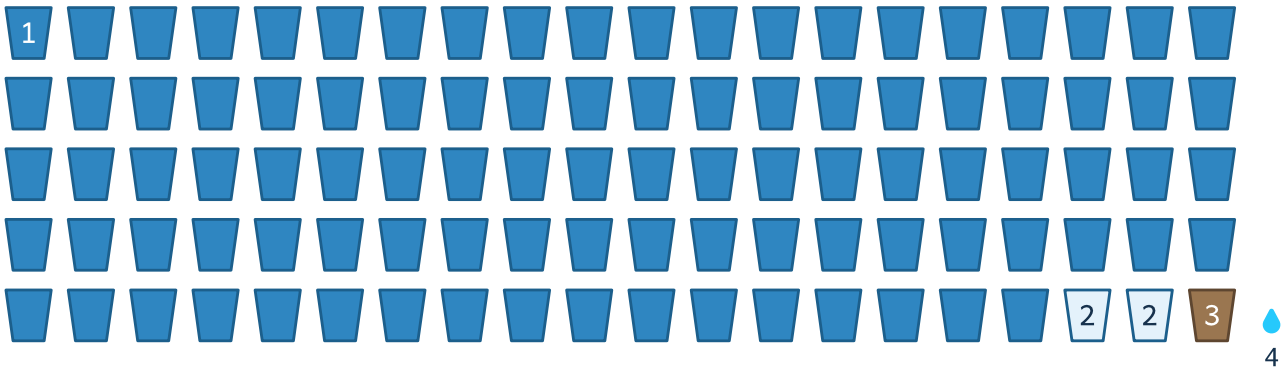
Is
knappt 2 hinkar

Grundvatten
knappt 1 hink

Sjöar med sötvatten
mindre än ett halvt glas

Floder
en halv tesked

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

1 saltvatten 2 is 3 grundvatten 4 sjöar och floder: bara en droppe

■ Hundra hinkar. Ungefär så blir det om man häller allt vatten på jorden i hinkarna. Siffrorna är avsnittens nummer.

FÖRDJUPNING

Vatten i luften, och i dig

Lite vatten finns på två ställen till. Det ena är luften. Där svävar vattnet som moln och som **ånga**. Av de hundra hinkarna skulle allt vatten i luften ändå inte fylla en matsked.

Det andra stället är allt som lever. Växter, djur och människor består till stor del av vatten. En vuxen människa är upp till 60 procent vatten. Du bär alltså själv på en liten del av jordens vatten.

ORD I TEXTEN

ånga
vatten som har blivit gas och svävar i luften

Visste du att ...

Nästan 40 000 sjöar i Sverige har inget namn. Vad skulle du döpa en av dem till?

Läs mer

→ SGU berättar om vattnet i marken. Sidan finns också på lättläst svenska. sgu.se
→ SMHI har siffror om Sveriges sjöar: de största och de djupaste. smhi.se
→ USGS visar vattnets kretslopp i en stor bild, med text på svenska. usgs.gov

Tankekartan 1

Vad beskriver texten, och vilka delar har det?

Text: Vattenplaneten

Jordens vatten

- nästan allt
  - **Havet**
    - Nästan allt vatten finns i haven och är salt.
  - **Isen**
    - Det mesta sötvattnet är fruset.
- det mesta
- nästan allt annat
  - **Grundvattnet**
    - Nästan allt annat sötvatten, knappt en hink, finns i marken.
  - **Sjöar och floder**
    - Sjöar och floder är en pytteliten del.
- kvar blir
  - två ställen till
    - **Luften och det levande**
      - Lite vatten finns i luften och i allt som lever.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp